

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ СТУДЕНТТЕРДІҢ ӘЛЕУМЕТТІК-МӘДЕНИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Санатбек А.Е., магистрант

Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан

e-mail: akbota.sanatbek@gmail.com

Аңдатпа. Мақала білім беру жүйесіндегі инновациялық технологияларға арналған. Білім беру үдерісіндегі инновациялардың орны нақтыланған. Автор инновациялық технологиялардың мәнін, білім беру жүйесінде проблемалық оқыту технологияларын қолдану мүмкіндігін ашады. Бұл мақалада проблемалық жағдайлардың көмегімен ағылшын тілін үйренуде студенттердің әлеуметтік-мәдени құзыреттілігін қалыптастыру қарастырылады. Олар, өз кезегінде, білім беру процесінде сәтті құрал болып табылады, өйткені олардың көмегімен бұрын алынған білім Белсенді білімге айналады.

Тірек сөздер. Инновациялық технологиялар, проблемалық оқыту технологиясы, проблемалық жағдайлар, әлеуметтік-мәдени құзыреттілік, нәтижелі ойлау.

Бүгінгі таңда тілді үйрену белгілі бір лексикалық және грамматикалық материалды игеру процесі ғана емес, сонымен қатар басқа елдердің мәдениетін кеңінен игеруге, әлемнің көп қырлы бейнесін барабар қабылдауға қабілетті жаңа тұлғаны қалыптастыру. Сондықтан қоғам жаһандануының қазіргі кезеңіндегі міндеттердің бірі – әлеуметтік-мәдени құзыреттілікті игеру үшін жағдай жасау, әлеуметтік-мәдени құзыреттілікті қалыптастыру процесінде басқа мәдениеттер өкілдерімен қарым-қатынас дағдыларына үйрету. Әлеуметтік-мәдени құзыреттілік дегеніміз – оқытылатын тіл елінің әлеуметтік және сөйлеу мінез-құлқының ұлттық-мәдени ерекшеліктерін білу: олардың әдет-ғұрыптарын, этикеті, әлеуметтік стереотиптері, тарихы мен мәдениетін білу, сондай-ақ осы білімді қарым-қатынас процесінде қолдану қабілеті. Әлеуметтік-мәдени құзыреттілікті қалыптастыру процесінде Г.В.Елизарова атап өткендей «өз мәдениетінің шегінен шығып, өзіндік мәдени бірегейлігін жоғалтпастан мәдениеттердің медиаторы қасиеттерін алуға мүмкіндік беретін тілдік тұлғаның сапасына қол жеткізуіміз қажет» [1].

А.И. Ладисов пен Н.И. Мосуновтың пікірінше, бір қоғамның өкілі шетелдік мәдениеттің құбылыстарын қабылдай және түсіне алатындығына, шетелдік мәдениеттің құбылыстарын өзінің мәдени тәжірибесімен салыстыра алатындығына бағытталған әлеуметтік-мәдени құзыреттілікті қалыптастыру жеке тұлғаны дамытудың күрделі процесі болып табылады. Сонымен қатар, әлеуметтік-мәдени құзыреттілікке ие болу басқа мәдени қоғам өкілдерімен мәдениетаралық тиімді диалогқа дайын болуды, өзінің мәдени тәжірибесін, шетелдік мәдениет өкілдерімен қарым-қатынас нәтижесінде байыту қабілетін болжайды [2]. Сондықтан инновациялық технологияларға жүгінбестен мәдениетаралық құзыреттілікті қалыптастыру мүмкін емес. Қазіргі қоғамда инновациялар әр түрлі тұрғыдан қарастырылады: технологияларға, саудаға, әлеуметтік жүйелерге, экономикалық дамуға және саясатқа байланысты.

Ғылыми әдебиеттерде инновация тұжырымдамасына кең ауқымды көзқарастар бар, оларды сәтті жүзеге асырылған жаңа идеялар деп түсінуге болады; жаңасын енгізу нәтижесінде пайда болатын жетілдіру процесі ретінде; қызметте жаңа аспектілерді жасауға әкелетін өзгерістер ретінде; жаңа идеялармен, өнертабыстармен, жаңалықтармен байланысты экономикалық, техникалық, әлеуметтік және басқа салалардағы трансформация ретінде түсінуге болады [3]. Алайда, И.Ю. Щемелеваның ойынша, «білім беру жүйесі < ... > дәстүрлі қалыптасқан және бірін-бірі алмастыратын білім беру тұжырымдамаларының үлгісі болуы керек және сонымен бірге ... болашақтың қажеттіліктерін болжауы керек». Инновация тек осы қоғамның тарихи, әлеуметтік және мәдени тәжірибесінің қолданыстағы құндылықтар жүйесіне сәйкес келсе және оның қалыптасқан дәстүрлерімен үйлескен жағдайда ғана тамыр жайып, қоғамда орын алады. Осыған байланысты дәстүрлі және инновациялық оқыту әдістерінің байланысын үзбеу қажет.

Инновациялық технологиялардың бірі болып табылатын проблемалық оқыту теориясы ХХ ғасырдың 50-ші жылдарында таралды, бірақ оның пайда болуының алғышарттары бұрыннан да белгілі болды. Белгілі педагог-теоретиктердің еңбектерінде проблемалық оқытудың заманауи теориясының негіздерімен үндес идеялар бірнеше рет кездеседі.

Мектеп білім алушыларын белсенді оқытуды алғашқы қолдаушылардың бірі атақты чех оқытушы Ян Амос Каменский (1592-1670) болды. Оның «Үлкен дидактика» еңбегінде «баланың білімге деген құштарлығы мен оқуға деген ынтасын арттыру қажеттілігі» нұсқалары бар, ол балаларды «біреудің ақылымен» ойлауға үйрететін вербальды және догматикалық нұсқауларға қарсы бағытталған. Француз философы Жан-Жак Руссо Баланың ақыл-ой қабілеттерін дамытқаны және оқуға зерттеу тәсілін енгізгенін қолдады. «Балаңызды жасаңыз, — деп жазды ол, - табиғат құбылыстарына мұқият қараңыз. Оның түсінуіне болатын сұрақтар қойыңыз және оларды шешуге мүмкіндік беріңіз. Ол сіз айтқандықтан емес, өзі түсінгендіктен білсін...» деп жазды.

Проблемалық оқыту Джон Дьюидің есімімен тығыз байланысты. Дьюидің теорияны оқытуға қосқан үлесі - оның «ойлаудың толық актісі» ұғымы. Автордың философиялық және психологиялық көзқарастарына сәйкес адам қиыншылықтарға тап болған кезде ойлана бастайды, оны жеңу ол үшін өте маңызды. Әрбір «толық ойлау әрекетінде» келесі кезеңдер бөлінеді:

- жалпы қиындықтар;
- оны табу және анықтау;
- оны шешуге қатысты ойлар (болжам дайындау);
- алдын ала анықталған шешім бойынша қорытынды дайындау (болжамды логикалық тексеру);
- болжамды дәлелдейтін немесе жоққа шығаратын эксперименттер.

Сонымен қатар проблемалық көзқарас теориясының келесі негізгі бағыттарын бөліп көрсетуге болады:

- оқытуды ұйымдастырудағы білім құрылымының маңыздылығы;
- білім алушының оқу факторы ретінде оқуға дайындығы;
- интуитивті ойлау ақыл-ой әрекетін дамыту негізі ретінде;
- қазіргі қоғамдағы оқу мотивациясы.

Ғалымның кілті - білім алушының дамуына бағытталған білім құрылымы мәселесі. «Оқу процесі» еңбегінде ғалым түйсіктің эвристикалық ойлау негізі ретіндегі рөлін анықтайды. Белгілі поляк ғалымы В.Оконь өзінің «Проблемалық оқытудың негіздері» атты кітабында студенттер жұмыс барысында қаншалықты көп ізденушінің ізімен жүрсе, сол нәтижеге қол жеткізуге тырысатынын жазады.

Сана принципіне негізделген оқыту теорияларын қарастырғанда келесі сұрақтың жауабы өте маңызды: оқу үдерісінде ұғынудың объектісі не болып табылады? Егер білім алушыларға ережелер, құралдар ғана ұғынса, онда бұл дәстүрлі, хабарлаушы, догматикалық оқыту түрі. Егер бұл белгілі бір ережелерге бағынышты әрекеттерді түсіну болса, онда бұл ақыл-ой әрекеттерін қалыптастыру теориясы. Егер бұл бағдарламаны түсіну, іс-әрекет алгоритмі болса, онда бұл проблемалық оқыту. Дәстүрлі дидактикада «ойлауға үйрету» міндеті педагогтардың дербес мәселе ретінде қарастырмады.

Нәтижесінде ойлауды дамытуға бағытталған әдістерді қолдану тәжірибесі жинақталған жоқ. Проблемалық білім берудің қанағаттанарлық теориясы үшін психиканың дамуы алынған білімнің көлемі мен сапасымен ғана емес, сонымен қатар ойлау процестерінің құрылымымен, білім алушының иелігінде болатын логикалық амалдар мен психикалық әрекеттер жүйесімен сипатталады деген қорытынды жасаған психологтардың жұмысы үлкен маңызға ие болды.

Проблемалық оқыту теориясы оны дайындаған бірнеше шарттарсыз пайда бола алмайды. Бірінші шарт-психологиядағы, әсіресе ойлау психологиясындағы табыстар, жаңалықтар. Олар С.Л. Рубинштейнді зерттеумен байланысты. С.Л. Рубинштейн «өз өмірінің субъектісі болу тек өз проблемаларын шешудің арқасында ғана мүмкін» деп есептеді [4].

Проблемалық оқыту - бұл арнайы оқыту стратегиясы, оның қызметі балалардағы белсенді танымдық процесті ынталандыру, оларды зерттеудің ойлау стилінде тәрбиелеу, студенттерді зерттеу логикасымен таныстыру. Проблемалық оқытудың артықшылығы: ойлаудың ерекше түрін, сенімнің тереңдігін, білімді игерудің беріктігін және оларды практикада шығармашылық тұрғыда қолдануды қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, ол жетістікке жету үшін мотивацияны қалыптастыруға ықпал етеді, білім алушылардың ақыл-ой қабілеттерін, оқуға деген қызығушылығын, шығармашылық күштерін дамытады. «Тәрбие мәселелерін шешу студенттердің эмоционалды саласына жағымды әсер етеді, балалардың коммуникативті қабілеттерін дамытуға, олардың даралығы мен шығармашылық ойлауын дамытуға қолайлы жағдай туғызады».

И.Махмутов, проблемалық жағдайдың ойлау мен оқудағы рөлі туралы ережесін қарастырды. И.Махмутов білім алушының өзіндік оқу-танымдық іс-әрекетін қалай ұйымдастыруға болады деген сұраққа жауап берді. Бұл сұрақтың жауаптары әр түрлі болды: зерттеу әдісін жүйелі қолдану арқылы, танымдық мәселелерді шешу арқылы, эвристикалық әңгіменің рөлі мен орнын күшейту арқылы және т.б. Өмір көрсеткендей, бұл сұраққа қазіргі заманғы ең жақсы тәжірибені жалпылау және оның теориялық түсіндірмесі арқылы таным процесі туралы жалпы білім беру мен философия, психология және дидактика тұжырымдарын біріктіру арқылы жауап алуға болады. Ең үздік оқытушылардың жұмыс жүйесін теориялық тұрғыдан түсіну оқу процесінде білім алушылардың танымдық іс-әрекетін белсендірудің жалпы заңдылықтарын табуға көмектесті: ең бастысы проблемалық мәселелерді, проблемалық танымдық міндеттерді және зерттеу сипатындағы оқу тапсырмаларын беру арқылы туындайтын білім алушының зияткерлік күштерінің шиеленісуі. Бұл шиеленіс жаңа фактіні немесе ұғымды түсіну және ұғыну қиындықтарымен қақтығыста туындайды және проблемалық жағдайдың болуымен, білім алушылардың тақырыпқа деген жоғары қызығушылығымен, оның эмоциялық көңіл-күйімен және ерік-жігерімен сипатталады [5].

Проблемалық оқыту тұжырымдамасының негізгі түсініктері: «проблемалық жағдай», «проблема» және «проблемалық тапсырма». Проблемалық жағдай - білім алушылардың білімі, шеберлігі мен оларға қойылатын талаптар арасындағы қарама-қайшылықпен сипатталатын танымдық міндет. Ол білім алушылардың алдында білімді жұмылдыруды, ойлау қабілеттерінің жоғары белсенділігін талап ететін міндеттерді қоюмен құрылады және білім алушылардың өзіндік жұмысы барысында немесе педагогтың көмегімен шешіледі. Проблемалық жағдайдың құрылымы: сұрақтар, гипотезалар, болжанбаған тұжырымдар түрінде тапсырмалар; теориялық ережелер, тұжырымдамаларды негіздеу бойынша тапсырмалар; теориялық ережелер, тұжырымдамаларды салыстыру бойынша тапсырмалар; қайшылықтарды анықтау және оларды шешу тәсілдері бойынша тапсырмалар.

Проблемалық жағдайдың туындауынан мәселені шешуге дейінгі ақыл-ой операцияларының (іс-әрекеттердің) толық циклі бірнеше сатыға ие: проблемалық жағдайдың туындауы, қиындықтардың мәнін ұғыну және мәселе қою, болжамдарды жорамалдау немесе ұсыну жолымен шешу тәсілін табу және гипотезаны негіздеу, гипотезаны дәлелдеу, проблеманың дұрыс шешілуін тексеру. Білім алушылардың танымдық іс-әрекеті ойлау процесінің барлық немесе негізгі кезеңдерінен өз бетінше өткен жағдайда ғана дербес деп саналуы мүмкін., олар белсенді ақыл-ой іздестіруін талап етеді.

Проблемалық оқыту - зерттеу әдісіне қарағанда кеңірек түсінік: ол тек білім алушының репродуктивті немесе іздену әрекетін ғана емес, орындаушылықтан шығармашылыққа дейінгі барлық ауқымды қамтиды, зерттеу әдісі проблемалық принципті іске асырудың бір ғана әдісі болып табылады. Проблемалық оқыту оқытушыға оқу материалын және оқыту

әдістерін өзгертуге мүмкіндік береді. Тәрбиелік мәселелердің әр түрінің болуы репродуктивті және шығармашылық сипаттағы теориялық және практикалық тәуелсіз жұмыстарды орындау кезінде немесе оқытушы оқу материалын ұсынған кезде ізденуді, ішінара іздеуді, жобалау және өнертапқыштық, көркемдік оқу-танымдық әрекеттерді немесе олардың үйлесімін қамтамасыз етеді.

Егер проблемалық оқытуды дәстүрлі оқыту әдісімен салыстыратын болсақ, онда оқытушы - білім алушы рөлінің және білім берудің негізгі ерекшеліктерін көруге болады. Проблемалық оқыту технологиясы мен дәстүрлі оқытудың кейбір айырмашылықтардың қарастырайық.

Проблемалық оқыту технологиясы	Дәстүрлі білім беру
<i>Оқытушының рөлі:</i> көмекші, білім алушының жұмысын түзетуші	<i>Оқытушының рөлі:</i> білім көзі, білімді тасымалдаушы
<i>Білім алушының білім алу тәсілі:</i> тәуелсіз зерттеу	<i>Білім алушының білімін алу тәсілі:</i> білімді оқытушыдан білім алушыға беру
<i>Зерттеудің мақсаты:</i> проблемалық жағдайдың нәтижесінде бұл білімнің құндылығын түсінеді	<i>Оқу мақсаты:</i> оқытушы өз тәжірибесі шеңберінде хабарлайды, , көбінесе студент тақырып пен білімнің маңыздылығын түсінбейді
<i>Сабақта өзара әрекеттесу:</i> өз идеяларын, пікірлерін талқылау, басқа студенттердің идеяларымен салыстыру	<i>Сабақта өзара әрекеттесу:</i> білім алушы өз идеяларын жеке үйренеді және талдайды
<i>Нәтижесі:</i> білім алушы тап болған проблемалық жағдайды шешу үшін қажетті білімді, зерттеу, осы материалды талдау және сыни тұрғыдан түсіну қабілеті. Мәселені терең түсіну	<i>Нәтижесі:</i> Мәселені үстірт түсіну. Білім білім алушы тәжірибесінен өтпейді
<i>Білімді бағалау:</i> біріктірілген болуы мүмкін, сыныптастарын бағалау, жобалар, емтихандар және т. б.	<i>Білімді бағалау:</i> көбінесе жазбаша немесе ауызша емтихан

Ағылшын тілін оқытуда интернет-көздерден табылған дайын жағдайларды қолдануға болады, содан кейін оларды нақты білім беру нәтижелерін бағалау мақсатында өзгертуге болады. Әлеуметтік-мәдени құзыреттілікті қалыптастыруда проблемалық оқыту технологиясын қолданудың тиімділігі, артықшылығы шынайы ортаға барабар ортаны қалыптасыру арқылы студенттердің зейінін арттырып, ұлттық ерекшеліктерді игеруіне көмектеседі. Келесідей жағдаяттарды мысал ретінде ұсынуға болады:

Task 1

You come to visit a friend in the UK with his girlfriend. A friend has a mother, father, unmarried sister, brother, studying in the USA. You need to get

acquainted with the family: to introduce themselves, to give the presents from Kazakhstan, to tell about the traditions of his family with personal photos.

Task 2

Make a selection of proverbs and sayings on the theme of "Education"; give examples of analogies from the Kazakh or Russian languages.

Task 3

Debates. The theme – Education. "The world of learning" Speak about the system of examinations in Britain and Kazakhstan. What are advantages and disadvantages in these countries. Compare the three levels of school in Britain with the levels of school in Kazakhstan. Do they differ? Do they have any things in common? Which of them is the best system? Prove it.

Қорытындылай келе, проблемалық оқыту көп жағдайда білім беру үдерісінің сәтті құралы болып табылатынын атап өткім келеді, өйткені оның көмегімен бұрын пассивті алынған білім белсенді білімге айналады. Әлеуметтік-мәдени құзыреттіліктің қалыптасу процесі туралы айта отырып, оның айтарлықтай еңбекқор екенін атап өткен жөн. Алайда, кез-келген тәжірибені адам тек іс-әрекет барысында алады деп түсіну маңызды. Шетел тілдерін оқыту процесінің өзі шынайы мәдениетаралық қарым-қатынас қабілетін дамытуға бағытталғандықтан, сабақта студенттердің шетелдік лингвистикалық мәдениетпен қарым-қатынас тәжірибесін жинауға бағытталуы керек.

Сонымен, ағылшын тілі сабағында проблемалық жағдаяттар әдісін қолдану арқылы стандартты және стандартты емес жағдайларда проблемалық мәселелерді шеше отырып, сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын дамытуға, сондай-ақ әлеуметтік-мәдени құзыреттілікті қалыптастыруға болады.

ӘДЕБИЕТ

[1] Елизарова Г.В. Культура и обучение иностранным языкам. - СПб.: КАРО, 2005. – 352 с.

[2] Ладисов А.И., Мосунова Н.И. Формирование межъязыковой и межкультурной компетенции у студентов //Иновационные образовательные технологии. – 2010. – № 3. – С. 30 – 38.

[3] Щемелева И.Ю. Применение инновационных методов обучения иностранным языкам в школе: учебно-методическое пособие. – Орск : Издательство ОГТИ, 2009. – 118 с.

[4] Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – М., 2000. – С.52.

[5] Махмутов М.И. Проблемное обучение. Основные вопросы теории. – М.: Педагогика, 1975. – С.246-258.

REFERENCES

[1] Yelizarova G.V. Kul'tura i obucheniye inostrannym yazykam. - SPb.: KARO, 2005. – 352 p. [in Rus.]

[2] Ladisov A.I., Mosunova N.I. Formirovaniye mezh"yazykovoy i mezhkul'turnoy kompetentsii u studentov. Innovatsionnyye obrazovatel'nyye tekhnologii. – 2010. – № 3. – p. 30 – 38. [in Rus.]

[3] Shchemeleva I.YU. Primeneniye innovatsionnykh metodov obucheniya inostrannym yazykam v shkole: uchebno!metodicheskoye posobiye. – Orsk : Izdatel'stvo OGTI, 2009. – 118

p. [in Rus.]

[4] Rubinshteyn S.L. Osnovy obshchey psikhologii. – M., 2000. – p. 52. [in Rus.]

[5] Makhmutov M.I. Problemnoye obucheniye. Osnovnyye voprosy teorii. – M.: Pedagogika, 1975. – p.246-258. [in Rus.]

ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ ПРИ ИСПОЛЬЗОВАНИИ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Санатбек А.Е., магистрант

КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан

e-mail: akbota.sanatkbek@gmail.com

Аннотация. Статья посвящена вопросам инновационных технологий в системе образования. Уточняется место инноваций в образовательном процессе. Автор раскрывает сущность инновационных технологий, возможности использования технологий проблемного обучения в системе образования. В данной статье рассматривается формирование социокультурной компетенции у учащихся при изучении английского языка с помощью проблемных ситуаций. Те, в свою очередь, являются успешным инструментом в образовательном процессе, поскольку с их помощью ранее пассивно полученные знания превращаются в активные.

Ключевые слова. Инновационные технологии, технология проблемного обучения, проблемные ситуации, социокультурная компетенция, продуктивное мышление.

Статья поступила 17.02.2021

FORMATION OF SOCIOCULTURAL COMPETENCE OF STUDENTS WHEN USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES

Sanatkbek A.E., master student

KazUIR&WL named after Ablai Khan, Almaty, Kazakhstan

e-mail: akbota.sanatkbek@gmail.com

Abstract. The article is devoted to innovative technologies in the education system. The place of innovations in the educational process is specified. The author reveals the essence of innovative technologies, the possibility of using problem-based learning technologies in the education system. This article examines the formation of socio-cultural competence in students when learning English using problem situations. Those, in turn, are a successful tool in the educational process, because with their help, previously passively acquired knowledge turns into active knowledge.

Keywords: Innovative technologies, problem learning technology, problem situations, socio-cultural competence, productive thinking.